

ГОМОСЕСУАЛЬНІСТЬ ЯК ХВОРОБА І ВАРІАНТ НОРМИ

Однозначного пояснення гомосексуалізму, як і інших сексуальних орієнтацій, немає. Одні вчені пов'язують гомосексуалізм із вродженою бісексуальністю людини, інші – з порушеннями на біологічному рівні, треті – особливостями індивідуального розвитку і виховання у ранньому дитинстві й підлітковому віці, четверті схильні поєднувати фізіологічні та соціальні фактори впливу на формування гомогендерного стилю поведінки [3].

Ставлення до гомосексуальності у різних культурах є різним. В одних народів гомосексуальні контакти були обов'язковим елементом підліткової ініціації: було поширене переконання, що саме так хлопчику передаються сила та інші якості дорослого чоловіка. В багатьох культурах вони вважаються нормальними для підлітків, але недопустимими для дорослих. У більшості культур гомосексуалізм засуджується. У середньовіччі він сприймався як гріх, вада, і людей, яких підозрювали в ньому жорстоко карали [11]. У XIX ст. він став уважатись невеликою хворобою. У першій половині XX ст. ті, хто не вважав гомосексуалістів душевнохворими і такими, що потребують лікування, бачили в них злочинців, яких треба ув'язнювати [1]. Зараз у більшості держав, зокрема й в Україні, кримінальне покарання за добровільні гомосексуальні контакти між дорослими вже давно скасовані [4]. Тому в історичному контексті погляд на гомосексуальність як на хворобу значно змінився.

Метою статті є: дослідити феномен гомосексуальності з позиції двох різних підходів: як хвороби і як варіант норми.

Завдання: описати концепції трактування гомогендерної сексуальної орієнтації та здійснити теоретичний аналіз сучасного стану проблеми нетрадиційної сексуальної орієнтації у психології.

Гомосексуальність (від гр. homo – тотожний, подібний) - сексуальний потяг до особи тотожної статі та сексуальний контакт з нею [12].

Уперше термін гомосексуальність у 1869 р. вжив угорський лікар Керол Марія Бенкет, відомий під псевдонімом Кертбері. Поняття було введено до лексики практичної медицини, щоб створити нейтральне позначення оцінки нестандартної сексуальної поведінки чоловіків та жінок.

Щоб підкреслити базові характеристики поведінки гомосексуальних індивідів, а саме – тривалість сексуальної орієнтації, здатність закохуватися та підтримувати інтимно-генітальні стосунки з людьми тотожної статі, відомий американський фахівець з питань психології сексуальності Джон Мани на початку 80-х років запропонував термін гомосексуалізм. Гомосексологія як галузь сексологічної науки почала інтенсивно розвиватися у 50 – 70-ті роки в США [6].

Протягом останнього часу думка про гомосексуальність перетерпіла колосальні зміни як серед психологів, так і в суспільстві в цілому. Ще не так давно гомосексуальність була забороненою темою. Зараз у кінофільмах, ток-шоу і телевізійних комедійних і драматичних постановках дана тема порушується відкрито. Важливу роль у цих змінах відіграв звичайно ж розвиток психології та психіатрії. У 1973 році гомосексуальність була офіційно вилучена із DSM (де раніше зазначалася у категорії сексуальної девіації) і більше не вважається психологічним розладом.

Читати медичну і психологічну літературу з гомосексуальності, що вийшла у світ до 1970 року, буває неприємно, особливо якщо дотримуватися сучасних поглядів на проблему. Так, статті у той час, наприклад, могли називатися "Гомосексуальність: хвороба дитячого віку" і "Про лікування гомосексуальності". Однак слід зазначити, що погляд на гомосексуальність як на психічну хворобу був відносно терпимим у порівнянні з більш ранніми поглядами.

У кінці XIX і на початку XX ст. декілька видатних дослідників запропонували новий підхід до проблеми гомосексуальності, яку розглядали в межах психологічної норми. Знамениті сексологи Хавлок Еліс і Магнус Хіршфельд вважали, що гомосексуальність природна й у ній нема нічого патологічного. Психоаналітики стали яскравими прихильниками думки, згідно з якою гомосексуальність вважали хворобою, хоча особисте ставлення Фрейда до гомосексуалістів було досить прогресивним для тієї епохи і чітко виражено у його зворушливому "Листі до американської матері" (1935): "Дорога місіс... Із Вашого листа я розумію, що Ваш син – гомосексуаліст. Мене найбільше вражає той факт, що самі Ви у своїх висловлюваннях про нього не згадуєте цього терміна. Чи можу я дізнатися, чому Ви його уникаєте? Гомосексуалізмом, звичайно, не можна пишатися, але і соромитись його нічого; це не гріх, не деградація, його не можна назвати хворобою; ми бачимо в ньому відхилення сексуальної функції, що викликана певною затримкою сексуального розвитку. Багато глибоко поважних індивідів древності і сучасності були гомосексуалістами, у тому числі ряд таких великих людей, як Платон, Мікеланджело, Леонардо да Вінчі. Переслідувати гомосексуальність як злочин – велика несправедливість і жорстокість... Задаючи питання про те, чи можу я допомогти, Ви, так розумію, прагнете знати, чи зможу я "подолати" гомосексуальність і замінити її нормальною гетеросексуальністю. На це я відповім, що взагалі ми не можемо цього обіцяти... З найкращими побажаннями, щиро Ваш, Фрейд" [10].

Починаючи з 1940-х років психоаналітики, що очолював Шандор Радо, стали з великим песимізмом ставитися до психічного здоров'я гомосексуалістів і більш оптимально дивитись на вірогідність їх успішної терапії у плані встановлення гомосексуальності. На відміну від Фрейда, що надавав гомосексуальним імпульсам універсальний характер, Радо вважав, що гомосексуалізм має місце лише в людей, чий гетеросексуальні бажання являються надто загрозливими в психологічному відношенні. Він бачив у гомосексуальності втечу від гетеросексуальності і тому вважав її несумісною з психічним здоров'ям. Це загальне уявлення було прийнято і розвинуто Ірвіном Бібером і Чарльзом Сокарідесом, котрі підкреслили роль "глибоко патологічних взаємовідносин між батьками і дитиною". Вони вважали, що чоловічий гомосексуалізм розвивається, якщо мама виявляє себе власницею і безпристрасною, а тато холодним і вороже налаштованим. Такі батьки не дозволяють хлопчикам успішно ідентифікуватися з татом – етап, як вважають ці вчені, необхідний для нормального психологічного розвитку. У цьому, можливо, зіграло свою роль те, що ці психоаналітики спирались на досвід суто терапевтичної роботи з гомосексуалістами, і в осіб, з якими їм доводилось спілкуватися, напевне було більше психологічних проблем, ніж у інших геїв [8].

Починаючи приблизно з 1950-х років погляд на гомосексуальність як на хворобу стали заперечувати й учені, і самі гомосексуалісти. У числі ударів, нанесених по позиціях патологів, було відкриття Альфреда Кінзі, з яких випливає, що

гомосексуальна поведінка зустрічається значно частіше, ніж вважали раніше, хоча цифри, представлені дослідником, були надто завищеними. Найбільший вплив здійснили, напевне, роботи Евелін Хукер. Вона продемонструвала, що кваліфіковані психологи не можуть відрізнити один від одного психологічні тести, виконані гомосексуальними і гетеросексуальними індивідами.

Геї і лесбійки також перешли в наступ на позиції ортодоксів від психіатрії. З початком 1950-х років створені ними організації влаштували публічне обговорення статусу гомосексуалізму, в результаті чого з'явилося багато критиків думки про патологічний характер гомосексуальних відносин [7].

У 1960-х роках народився радикальний рух за свободу геїв, що зайняли більш безкомпромісну позицію, оголошуючи гомосексуалізм "благом". Десятиріччя завершилось знаменитим Стоунуолським повстанням у Нью-Йорку, іскрою до якою слугувало погане поводження поліції з "голубими", що явилось знаком того, що гомосексуалісти більше не збираються терпіти ставлення до себе як до громадян другого сорту [9]. До початку 1970-х років у психіатрії відкрито працювали професіонали гомосексуальної орієнтації, чиєю метою було зламати позиції ортодоксів. Їх конкретно вимогою було виключення гомосексуалізму з Керівництва по діагностиці і статистиці психіатричних порушень (DSM-II).

У 1973 році, після дебатів Рада поручителів при Американської асоціації психіатрів (ААП) проголосувала за виключення гомосексуалізму із DSM-II. Проти цього рішення виступили деякі члени ААП, які заявили, що Рада порушує наукові принципи на догоду політичному тискові. Вони змусили ААП поставити питання на голосування серед її членів, і в 1974 році за виключення гомосексуалізму із DSM-II було подано 5854 голосів проти 3810. Цей епізод одночасно виявив підтримку геїв у їхній боротьбі за свої права і негативно вплинув на психіатрію і, в цілому, на прихильників психодіагностики. Ситуацію, коли психіатрична номенклатура перетерпіла модифікацію не з-поза наукового консенсусу спеціалістів, але в результаті голосування, підкреслюють слова найбільше яскравих критиків психодіагностики, подібних Томасі Цацу, який стверджував, що вираз "психічне захворювання" відображає всього-на-всього цінності професіоналів, які займаються питаннями психічного здоров'я [13].

Зараз стає зрозумілим, що ААП прийняла правильне рішення, виключивши гомосексуалізм із DSM-II, оскільки величезна кількість факторів свідчить про його сумісність із психологічною нормою. Крім того не має особливого приводу хвилювання, що рішення цього питання було прийнято шляхом голосування. Для того, щоб певний паттерн поведінки був класифікований як патологічний, необхідно *ціннісне судження* про його небажаність. Це ціннісне судження зазвичай буває імпліцитним і не викликає заперечення: мало хто, наприклад, стане заперечувати шкоду і біль, що приносить шизофренія, в тому числі і самі шизофренічні хворі. Виклик, кинутий геями і лесбійками, примусив професіоналів зі сфери охорони психічного здоров'я відверто поставити під сумнів питання стосовно цінностей, норми і зробити правильний висновок про те, що гомосексуалізм – не є психічним розладом [14].

Дослідження, проведені у США, Франції і Англії з 1992 по 1994 рік, свідчать про те, що серед дорослих людей гомосексуалісти становлять від 2 до 6%; у чоловіків ця цифра складає 1-2%. Серед жінок гомосексуалізм зустрічається приблизно у 2 рази рідше. Той факт, що гомосексуальність виявляється більш рідкісним станом, ніж гетеросексуальність, ніяк не виявляє вплив на статус гомосексуалізму як варіант норми. Геніальність, наприклад, зустрічається рідко, і водночас не є патологією [5].

Як правило, при вивченні вибірок гомосексуальних і гетеросексуальних суб'єктів поза стаціонарних умов вдається знайти небагато, якщо взагалі вдається знайти які-небудь відмінності в їхньому психологічному пристосуванні. В одному з досліджень було виявлено, що чоловіки-гомосексуалісти у меншій мірі приймають себе, однак, можливо, це викликано тим, що геї часто не мають стабільних відносин із подібними до себе суб'єктами. Деякі дослідники вказували на високу кількість у геїв сексуальних партнерів (особливо до початку епідемії СНІДу) як доказ їх аномальної імпульсивності і нерозбірливості. Однак менш імпульсивне пояснення полягає в тому, що підвищена тяга до випадкових зв'язків властива взагалі чоловікам; при цьому сексуальні можливості гомосексуалістів мають ще більш випадковий характер, оскільки вони вступають у сексуальні контакти із іншими чоловіками. В одному з досліджень, що підтверджувало цей погляд, було виявлено, що гомосексуалісти мають, згідно із суб'єктивною оцінкою, однаковий інтерес до безладних сексуальних зв'язків [2].

Хоча зазвичай представники не стаціонарних вибірок гомосексуалістів і гетеросексуалістів не виявляють відмінності психологічного пристосування, є деякі данні про те, що гомосексуалісти частіше страждають алкоголізмом і депресією. Однак, вірогідно, це наслідок переживань, що викликані негативною реакцією суспільної думки, ніж результати самої по собі гомосексуальної орієнтації.

В цілому, більшість проведених досліджень свідчить про сумісності гомосексуальності із психологічною нормою. Точні причини виникнення тієї чи іншої сексуальної орієнтації залишаються незрозумілими, хоча з'являється все більше даних, що підтверджують участь у цьому генетичних і інших біологічних змінних. У даний час питання сексуальної орієнтації приваблюють особливу увагу дослідників [10].

Отже, починаючи з 70-х років у більшості країн гомосексуальні відносини не переслідуються законом. Відповідні схильності перестають розглядаються як "хвороба" чи "розбещення". У наш час гомосексуальність все більше і більше сприймається, принаймні теоретично, як "стиль життя" хоча і меншості, але кількості людей, що нараховує не менше ста мільйонів чоловік.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Берн Ш.* Гендерная психология. – М.: Вече, 2000. – 199 с.
2. *Бизова В.Н.* Влияние особенностей личности на половые взаимоотношения в юношеском возрасте: Автореф. ... канд. дис. – Л.: Світ, 1985. – 16 с.
3. *Васильченко Г.С.* Общая сексопатология. – М.: Медицина, 1977. – 360 с.
4. *Вестгеймер Р.К.* Энциклопедия сексуальности человека / Пер. с англ. А.О. Кутуменой. – М.: Медицина, 1995. – 400 с.
5. *Ворник Б.М., Говорун Т.В., Король Н.С.* Предпосылки оказания помощи с гомосексуальной ориентацией//

Актуальные вопросы сексологии и андрологии. – К.: Центр сексологии, 1995. – С. 20-22.

6. *Говорун Т., Кікінеджі О.* Стать та сексуальність: Психологічний ракурс. – Тернопіль: Богдан, 1999. – 367 с.

7. *Годфруа Ж.* Что такое психология: В 2-х т. Изд. 2-е, стереотипное. Т. 1-2: Пер. с. Франц. – М.: "Мир", 1999. – 496 с.

8. *Дьяченко Т.В., Времьев Н.Е., Пересадин Н.А.* Половое развитие и сексуальное здоровье мужчин и женщин. – Луганск: Здоровье, 1998. – 105 с.

9. *Зинченков А.* Оттенки голубого // *Gay.ua.* – 2007. – № 3. – С. 3-4.

10. *Карсон Р., Батчер Дж., Минека С.* Анормальная психология. – СПб.: Питер, 2004. – 696-703 с.

11. *Кон И.С.* Введение в сексологию. – М.: Медицина, 1990. – 336 с.

12. Словарь практического психолога / Под ред. Н. Головина. – Минск, 1998. – 107 – 109 с.

13. *Sex in USA* // *TIME*, 1994. – 144, v. 16. – P. 6271.

14. *Tripp C.A.* *The homosexual matrix.* – New Jersey: A signet book, 1977. – 304 p.

Подано до редакції 03.11.08

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается проблема гомогендерной сексуальной ориентации личности с позиций исторической динамики отношения к ней как к патологии и вариантам нормы.

SUMMARY

The article analyzes the problem of personal homogender sexual orientation from the viewpoint of historical dynamics of attitude toward it as to pathology and variants of norm.

Науковий керівник: д. психол. н., проф. В.М. Ямницький.
